

Η κλιματική αλλαγή θα μπορούσε να προκαλέσει ενδιαφέρον για την καλλιέργεια σύκων στη χώρα μας

Автор(и): гл.ас. Надежда Шопова, Институт за изследване на климата, атмосферата и водите към БАН

Дата: 05.10.2025 Брой: 10/2025

С покачващите се температури в страната ни, смокинята се превръща в търсен овощен вид за отглеждане в повече региони на страната.

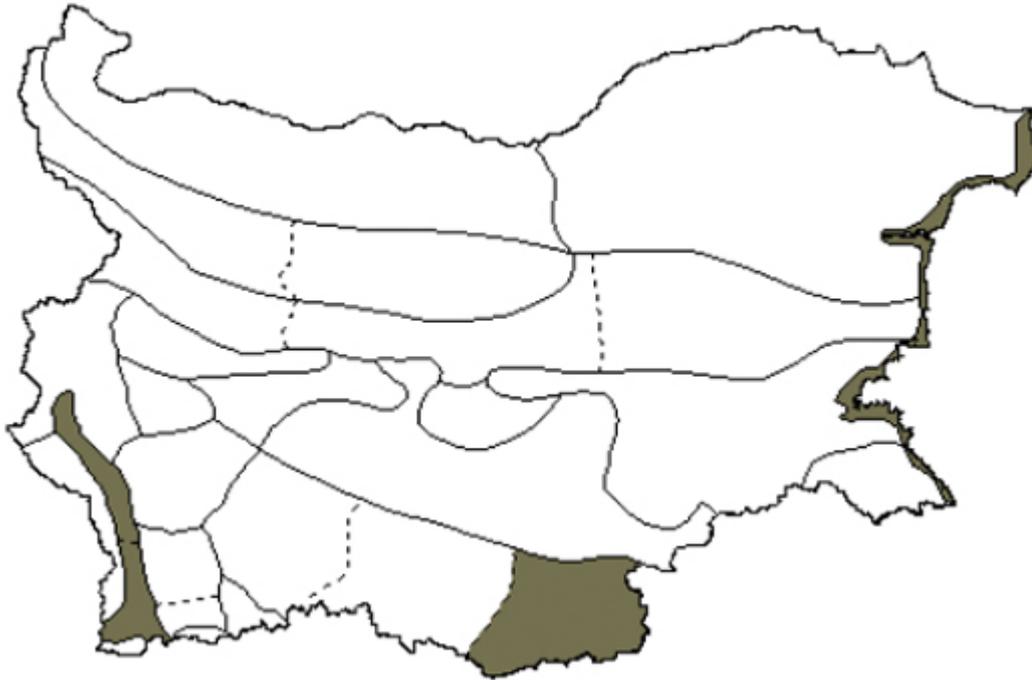
Страната ни е северната граница за разпространението и отглеждането на смокинята (*Ficus carica* L.). Отглеждането на вида е най-широко разпространено в три основни региона – Южното Черноморие, Югоизточна България и Петричко-Санданския регион. През последните десетилетия, с нарастването на температурния потенциал и сухите периоди през лятото, смокинята е предизвикала интерес и е търсен

овощен вид за отглеждане, особено в частни стопанства в различни части на България. През новия климатичен период (1991 – 2020 г.) средната годишна температура в страната ни е нараснала с повече от 1°C, а за активния вегетационен период от април до октомври това нарастване е още по-значително. Наблюдавано е затопляне на зимите и положителна тенденция в най-ниските им стойности. По отношение на валежите, експертите отбелязват изравняване през сезоните, а в много райони на Южна и Югоизточна България – увеличаване на количествата извън вегетационния период. По-мекият характер на зимите значително намалява рисковете от зимни повреди, а по-слънчевото и дълго лято благоприятства процесите на зреене на плодовете. Новите условия са все по-благоприятни и предполагат по-широко отглеждане на смокинята в страната. Въпреки че не притежава висока транспортабилност, тя има универсална употреба и ценни биологични и икономически качества. Плодовете се консумират пресни и след изсушаване. Поради ограничения брой болести и вредители, може да се отглежда и органично, без химически средства.

Произход, Ботанически характеристики и Значение

Смокинята (*Ficus carica* L.) е листопадно, субтропично растение, култивирано в много региони на страната ни. Започва да плододава рано, 3-4 години след засаждането, а продължителността на живота ѝ е около и над 50 години. В по-топъл и влажен субтропичен климат смокинята става голямо дърво, докато в по-северни и хладни региони, включително България, тя често се формира като храст. Видът притежава ценни икономически качества – плодовете се използват за прясна консумация, сушене и преработка, а листата – за приготвяне на сироп и чай с лечебни свойства. Наричана е „плод на дълголетие“ от древния лечител Авицена. Съдържа фицин, ензими, които намаляват съсирването на кръвта и понижават силните сърцебиения.

Има данни (1882 г.) за разпространението на смокинята в западната част на Азия, откъдето тя е навлязла в Гърция и Рим през Финикия и Египет. Смокинята успешно се отглежда в страни със субтропичен климат като Турция, Гърция, Италия, Алжир, Мароко, Испания.

Фигура 1. Разпространение на смокинята в България. Източник:

https://bgflora.net/families/moraceae/ficus/ficus_carica/ficus_carica.html

У нас тя се среща в континентално-средиземноморската климатична област – по Черноморието, в Източните Родопи и в Санданско-Петричката котловина. В подножието на Родопите – в района на Асеновград, също се развива добре. Видът е установен и в предпланинското било на Западните Родопи, между долното течение на Стара река и Марица, на територията на Пазарджишка и Пловдивска област (Маринов, 1984).

Тя е представител на род *Ficus*, семейство *Moraceae* и включва над 1000 предимно тропически вида. Някои от тях притежават добра студоустойчивост, което ги прави подходящи за селекционни цели. Кореновата система в хоризонтално направление надвишава повече от два пъти проекцията на короната ѝ. Проучвания у нас показват, че основната част от корените ѝ се намира в зоната до 80 см, докато отделни достигат до 260 см (Серафимова, 1966) дълбочина. Листата са 3-7 делчени на дълги дръжки, цели или дълбоко изрязани, като интересното е, че могат да се наблюдават различни вариации на едно и също дърво. Тя е двудомно растение, с женски съцветия и ядливи плодове, наречени смокини, и мъжки съцветия и негодни за консумация плодове, наречени каприсмокини – от първите се развиват сладките синкарпи (смокини). Истинските цветове се образуват с помощта на малки, сребристи оси, наречени (*Blastophaga psenes* L.).

Видът притежава висока продуктивност (до 160 кг), добри вкусови качества и лечебни свойства.

Плодовата захар е около 25% при пресните и до 75% при изсушените плодове (Цолов и Стоянов, 1991).

Откриват се приблизително 2% белтъчини, пектин, органични киселини и минерални соли. Богати са на витамин В1 (80 – 100 мг%), В2 (82 мг%) и по-малко количество витамин С – до 2 мг%, които, с изключение на последния, се запазват в сушените плодове.

Изисквания към почвата и климата

Най-подходящи почви за смокинята са леките, богати и влажни почви с неутрална или леко алкална среда. Понасят по-ниска въздушна влажност, но както всяко растение, се отзовават добре на напояване.

Смокинята е сред най-студоустойчивите субтропични видове (Арендт, 1972). Предпочита местоположения с много слънчеви часове, сухи лета и по-меки, по-влажни зими. Подходящи за отглеждането ѝ са региони с годишна сума на валежите около 600 мм, като от първостепенно значение е сезонното разпределение. През летния период, когато плодовете зреят, все по-благоприятни за отглеждане на вида са по-сухи и топли райони. Влажното време по време на зреенето води до влошаване на качеството на плодовете (напукване, ферментация) и до намаляване на тяхната хранителна стойност. Затова летните засушавания, преминаващи в есента, при напояване, са много подходящи за оптимално развитие и водят до по-ранно прекратяване на вегетацията и по-добра устойчивост през зимния сезон. Що се отнася до температурния фактор,

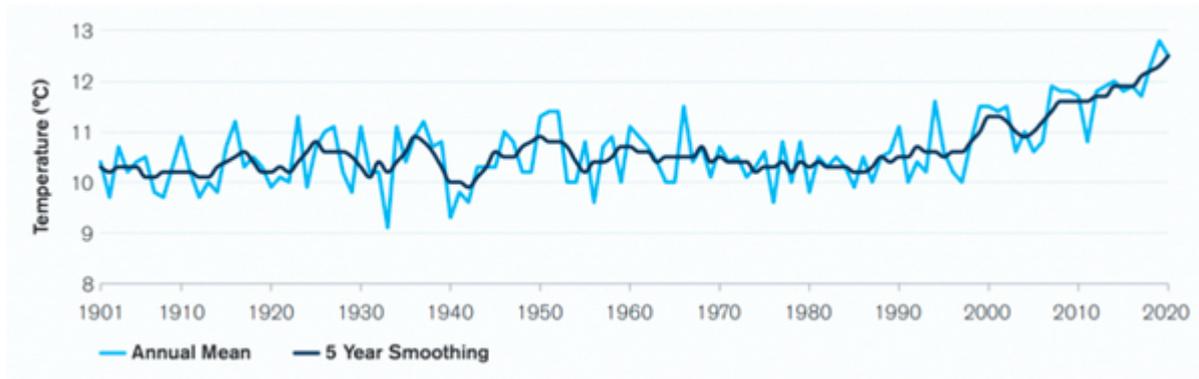
смокиновите дървета предпочитат райони с умерено до горещо лято и топли зими,

със средна стойност на абсолютните минимални температури > (-14°C). Повреда по младата дървесина се наблюдава при стойности под (-15°C), а цели растения могат да загинат при температури от минус 18°C до минус 22°C, в зависимост от продължителността на студа, общото състояние на растенията и комбинацията от допълнителни метеорологични фактори. След измръзване през студени зими успешно се прилага резитба за възстановяване (Минков, 1967). Видът се развива добре и в полупланински, топли и слънчеви райони, защитени от студени ветрове. От едно растение у нас могат да се получат до 50 кг плодове.

Климатични условия през периода 1991 – 2020 г.

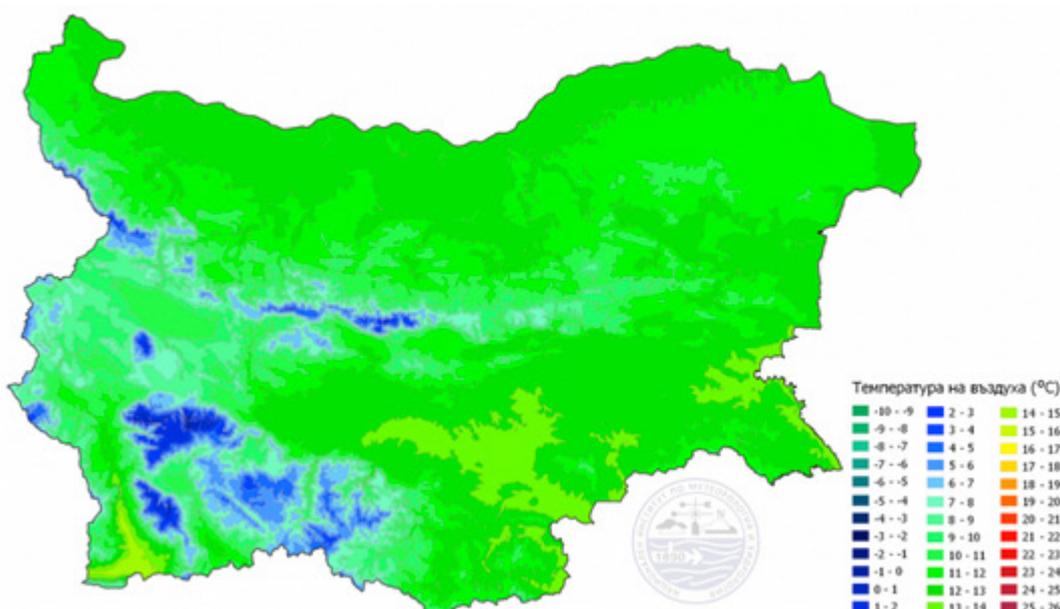
През последните години, поради природни и антропогенни фактори, глобалната температура на планетата се повишава. В България също се наблюдава добре изразено повишаване на температурата

(Фиг. 2), като отклоненията от нормата са положителни след 2000 г. Увеличението е в диапазона около и над 1°C, с по-високи стойности през вегетационния период и през есента. Според последния доклад на Световната банка, средната годишна температура за цялата страна е 10.7°C, със средна стойност от 21°C за юли, август и минус 1°C за януари.

Фигура 2. Средна годишна температура на въздуха в България за периода 1901 – 2020 г. Източник: Профил на климатичния риск: България (2021): Групата на Световната банка.

Според данни на НИМХ, базирани на 355 различни видове станции (синоптични, климатични и дъждомерни), средната температура за райони, подходящи за селскостопанска дейност, е 11.8°C (bta.bg). Количеството и разпределението на валежите у нас се формират под влиянието на атмосферната циркулация. Анализът на НИМХ посочва, че голяма част от България е в преходна зона със сезонно балансирані суми на валежите. Количеството в мм за периода 1991 – 2020 г. варира от около 500 мм в някои части на Дунавската равнина и Горнотракийската низина до над 1000 мм в планински райони. Разпределението на параметрите по месеци и по региони е показано на Фигура 3.

Фигура 3: Средна месечна температура на въздуха и сума на валежите в България за периода 1991 – 2020 г. по данни на НИМХ / Източник: [Изчислени са климатичните норми за България за новия референтен период 1991-2020 г. - Новини - Българска телеграфна агенция \(БТА\)](#).

Регионът на Черноморието обхваща тясна ивица (40 км) покрай Черно море, като влиянието на водния басейн постепенно отслабва към вътрешността, в западна посока. Една от най-важните характеристики тук е намалената температурна амплитуда, което е благоприятно за развитието на смокиновите дървета. Средните температурни стойности през януари са положителни, достигайки до 3°C. Летата са умерени със средна температура между 22°C и 23°C, което създава много добри условия за отглеждане на вида. Постоянна снежна покривка и много ниски зимни температури не са характерни за региона и има прогнози, че омекотяването на зимата ще продължи. Сумата на валежите е равномерно разпределена и с балансирани сезонни количества. Като цяло, по-високата относителна влажност, благоприятните летни температури и по-мекият характер на зимата създават най-благоприятните условия за отглеждане на смокиня в страната ни.

Вторият регион с много добри хидротермични ресурси е зоната с континентално-средиземноморски климат – долините на реките Струма и Места, на юг от Кюстендил, и в Източните Родопи. Тази зона се характеризира с много ранно настъпване на пролетта и по-меки зимни условия – със средни температури за най-студения месец между 0°C и 2°C, както и горещи лета с над 24°C и топли есени.

Преобладаващите валежи са през студената половина на годината. Това позволява ранно развитие и отглеждане на сортове, които зреят още през лятото.

Зоната с преходно-континентален характер включва цялата Горнотракийска равнина, ниските подбалкански котловини, хълмистите райони на север от река Тунджа, както и Източна Стара планина. Въпреки че средната януарска температура е отрицателна – около и под минус 1.5°C, зимите са значително по-меки в подножието на Родопите и на по-голяма надморска височина, където условията за презимуване са много подходящи за смокинята. Регионът има добре изразени минимални и максимални валежи, съответно през зимата и лятото. През юни и юли средните температури надвишават 24°C, а максимумите достигат 40°C. Пролетта е една от най-ранните в страната, а есента е топла и продължителна, което благоприятства отглеждането на сортове, зреене както през лятото, така и през есента.

Докладът на Световната банка (Фиг. 4) посочва, че затоплянето в страната ни вероятно ще бъде между 1.1°C и 1.9°C до 2039 г., като до 2099 г. се очакват стойности до три пъти по-високи. По отношение на влажността се предвижда намаление от 4.5 мм и до 17.6 мм до 2099 г., заедно с по-малко благоприятни

хидротермични параметри. При условия на напояване, тези температурни условия ще бъдат много благоприятни за разширяване на площите за отглеждане на различни сортове смокини.

CMIP5 Ensemble Projection	2020–2039	2040–2059	2060–2079	2080–2099
Annual Temperature Anomaly (°C)	1.1 to 1.9 (+1.2°C)	1.8 to 3.3 (+2.2°C)	2.7 to 4.8 (+3.2°C)	3.7 to 6.7 (+4.4°C)
Annual Precipitation Anomaly (mm)	-4.5 to -0.3 (-1.6 mm)	-9.3 to -0.6 (-4.4mm)	-14.5 to -2.0 (-5.1 mm)	-17.6 to -7.5 (-10.2 mm)

Note: The table shows CMIP5 ensemble projection under RCP8.5. Bold value is the range (10th–90th Percentile) and values in parentheses show the median (or 50th Percentile).

Фигура 4. Моделни очаквания за валежи и температура в близко и далечно бъдеще. Източник: Профил на климатичния риск: България (2021): Групата на Световната банка

Отглеждане и сортове

При климатичните условия на България се формират три поколения:

1. пролетно, от презимували пъпки на мъжки растения;
2. лятно – от съцветия в пазвите на листата, които цъфтят през юли и зреят през август;
3. есенно-зимно поколение, което се образува на леторасти в края на лятото и през есента.

У нас лятното поколение е от икономическо значение. Те са разнообразни по форма (крушовидна, бутилковидна, яйцевидна) и по цвят на кожата и месестата част (кремав, жълт, жълто-зелен, червеникав, виолетов, тъмносин до черен). При създаване на промишлени насаждения е необходим и сорт опрашител. Най-често използваните схеми на засаждане са 6x4м и 6x5м (Серафимов, 1983) или по-гъсти 4x4м; 5x4м. Създаването на по-големи площи трябва да бъде съобразено с климатичните особености на региона и производствената насоченост. Плодовете, отгледани на по-ниски и влажни места, имат по-груба кожа и по-ниско съдържание на захар. Полупланинските, сухи и слънчеви райони са по-подходящи за сушилни сортове. Тези сортове се формират с висок ствол от 100 см – 120 см. Сортовете за преработка и прясна консумация се отглеждат като дървета с по-нисък ствол (50 – 70 см). За сортове за прясна консумация, изискванията са да узряват рано и да дават две реколти годишно. Препоръчителни за нашите условия са Далматинска, Италианска бяла, Поморийска 6, 17 и 24. Сред семенните плодове за прясна консумация, Адриатическа бяла, Кадота, Моасон и Октомврийски дар са най-добри.

Нашите сортове Мичуринска 10, Поморийска 17, Созополска 20, Ахтополска 17, притежават добра устойчивост. Сортовете могат да имат кратък период на зреене от 30 – 45 дни през август и дълъг – около 60 дни или повече към края на септември и през октомври.

Мичуринска 10. Името на този сорт е дадено от проф. Радка Серафимова, и е описан в нейната книга „Смокиня“ (1980). Сорт Мичуринска 10 е сред най-студоустойчивите смокини в света. Това е стар, местен

сорт, открит само в България и в отделни райони на Македония, Сърбия и Румъния. Този сорт е ценен с това, че плодова на нови клонки, което е предимство в случай на зимни измръзвания. Сорт Мичуринска 10 се отличава с висока родовитост и редовно дава две реколти през лятото, една през юни и основна реколта през втората половина на юли или началото на август (за равнините в Южна България). Плодовете зреят до края на септември, а при подходящо време – до края на октомври. В най-студените места в Северна и Западна България зреенето може да бъде подобно на това в Южна България, но ако растението измръзва до земя всяка година, то ще даде само основна реколта, която ще узрее по-късно. Повреди от студ започват при температури под минус 16.0°C до минус 19.0°C, а дърветата измръзват до земя при температури под минус 22.0°C.

Освен традиционните български сортове, на пазара могат да се открият смокини с различни размери, форми, цветове и вкусови качества.

Повечето сортове понасят студ до около -18 градуса по Целзий. Студоустойчивостта зависи от много фактори - сорт, състояние на растението, местоположение. Снимка Flora Press/FLPA

Студоустойчивостта е важна сортова характеристика, която производителите познават добре и могат правилно да консултират желаещите да отглеждат вида според даден регион.

Тенденциите в страната показват повишаване на температурата на въздуха, по-висока честота и продължителност на летните и есенни засушавания, както и промяна в годишното разпределение на валежите по сезони и региони (Александров, 2011; Профил на климатичния риск: България, 2021).

В страната ни е установена тенденция към намаляване на екстремните минимални температури

(Александров, 2010; Профил на климатичния риск: България, 2021). Всички тези климатични промени имат местни характеристики, което изисква детайлно проучване на хода на основните метеорологични елементи по региони. Оптимални условия остават по Южното Черноморие, в Югоизточна България и Южния централен регион, както и Санданско-Петричката котловина. На по-висока надморска височина степента на благоприятност също следва да се повиши. Освен тенденциите за затопляне, интересът към вида у нас се дължи и на ценните му качества като: съчетание на вкусови и хранителни стойности, универсална употреба, включително на листата; много бърза регенеративна способност след зимни повреди; по-лесно отглеждане поради ограничения брой болести и вредители; добра родовитост и дълголетие; успешно развитие в полупланински райони (200-400 м); добра поносимост към по-ниска въздушна влажност; изисквания за по-сухо време през лятото. Смокинята е била и се отглежда у нас, а климатичните промени през последните десетилетия предполагат повишаване на степента на благоприятност и разширяване на ареалите на разпространение на този ценен вид в страната.

Източник **Climateka**

Използваните в публикацията материали са от:

1. Александров, (2010). Климатични промени, НИМХ-БАН
2. Александров, (2011). Сушата в България, НИМХ-БАН
3. Асьов Б, Петрова А, Димитров Д, Василев Р. 2012. Конспект на висшата флора на България. 4-то преработено и допълнено издание, Българска фондация Биоразнообразие, София.
4. Арендт, Н.К. (1972). Видове, сортове и най-добри хибридни форми на субтропични и орехоплодни видове, растящи в Държавната Никитска ботаническа градина. Ялта, 1960 (в съавторство); *
Първично проучване на сортове нар: Метод. указания. Ялта, 1972
5. Минков, С. (1967). Градинарска и лозарска наука, 1967, №6
6. Профил на климатичния риск: България (2021): Групата на Световната банка
7. Серафимова, Р. (1980). Смокиня, Издателство „Христо Г. Данов“ Пловдив, 144

8. Серафимова, Р. (1965). Изследване върху някои въпроси, свързани с биологията на цъфтежа и подобрителната работа при смокинята, резюме на дисертация
9. Серафимов, С. (1983). Южни овощни и широколистни култури, Издателство „Христо Г. Данов“
Пловдив, 196
10. Цолов, Ц., Стоянов, А. (1991). Овощарство в тропиците и субтропиците, 238
11. https://drive.google.com/file/d/1_R0YOCF165M6u7lcZW2UgzG16bvlrhNw/view
12. <https://hranene.framar.bg>
13. [Изчислени са климатичните норми за България за новия референтен период 1991-2020 г. - Новини - Българска телеграфна агенция \(БТА\)](#)